

НАРОДНО БЛАГОСТАЊЕ

ПРЕТПЛАТА:

Годишње: са додатком д. 280,—
 без додатка д. 200,—
Месечно: са додатком д. 24,—
 без додатка д. 17,—
Број: са додатком д. 6,50
 без додатка д. 5,—
Годишња претплата за
иностранство
шв. фр. 40,— или д. 440,—

НЕДЕЉНИ ЧАСОПИС

Уредништво и Администрација
БЕОГРАД, САЊЕ ЖИВАНОВИЋА 23

Поједини бројеви могу се добити код Геце
Кона а. д. и у главним киосцима у Београду

ИЗЛАЗИ СУБОТОМ

Чековни рачун код Поштанске
штедионице, Београд, бр. 509.24.

Уредништво прима написе који
нису објављени.

БРОЈ 12

БЕОГРАД 23 МАРТ 1940. ГОД.

ГОДИНА XII

Уредник д-р Велимир Бајић
Сање Живановића 23

Поштански фах бр. 566.
Телефон 50-480

Власник (за „Н. Благостање“ а. д.)
Аца Павловић, адв., Темишварска 19.

Садржај:

ODGOVORNOST DRŽAVE ZA DANAŠNJE STANJE UGLJENIH RUDNIKA

ДОГАЂАЈИ И ПРОБЛЕМИ:

И у фебруару цене су расле. — Кретање реалне наднице за последњих 10 година. — Уредба о обезбеђењу испорука угља железницама у супротности је са уставом. — Pad kurseva slobodne funte i franka. — Кретање трошкова живота у фебруару. — Далекосежне ратно-привредне мере у Турској.

ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА

КОЊУНКТУРА:

Stanje Narodne banke na dan 14 marta 1940 g.
Београдска берза
Робно тржиште

Додатак

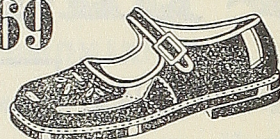
Ovaj je broj uvećan za 4 strane

АНАЛИЗА БИЛАНСА:

Београдска задруга а. д., — Београд
Трговачки фонд и његова хипотекарна банка — Београд
Југословенски кредитни завод а. д. — Београд
Извозна банка а. д. — Београд

ГРАНУЛО ЈЕ ПРОЛЕЋЕ КУПИТЕ НОВЕ ЦИПЕЛЕ

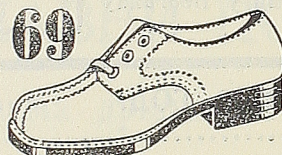
69

5842—64832

Омиљене дечите полуципеле од лака, са кожним ђоновима. Закопчавају се на шпангу. Практичне и удобне.

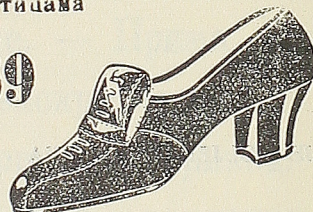
69

6922—44809

Јаке дечије полуципеле, израђене од бокса, са кожним ђоновима и потпетицама.

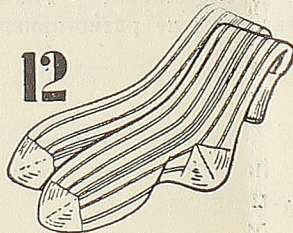
69

2405—6553

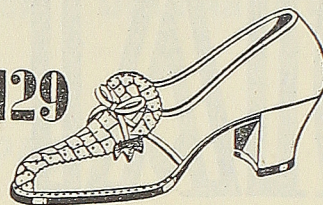
Удобне и лагане ципеле од лифтина, са средњом потпетицом. Врло погодне за уред и шетњу.

12

ДИРЕКТОР
мушке флор чарапе, са лепим левенима у свим бојама. Прсти и пете специјално појачани.

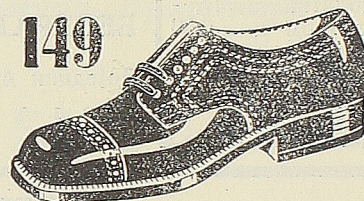
129

2625—46154

Веома удобне ципеле од финог бокса, преко риста украшене укусним језиком. Радимо их у црној и смеђој боји.

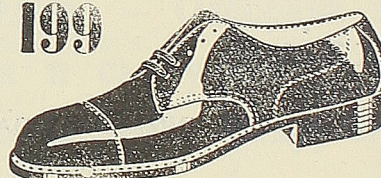
149

2927—44650

Удобне ципеле од бокса, тв'астиг облика са кожним ђоновима и кожним потпетицама. Погодне за свакоштрапање. Радимо их у црној и смеђој боји.

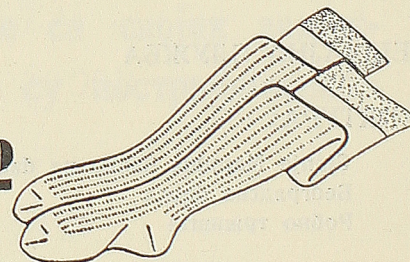
199

9629—61729

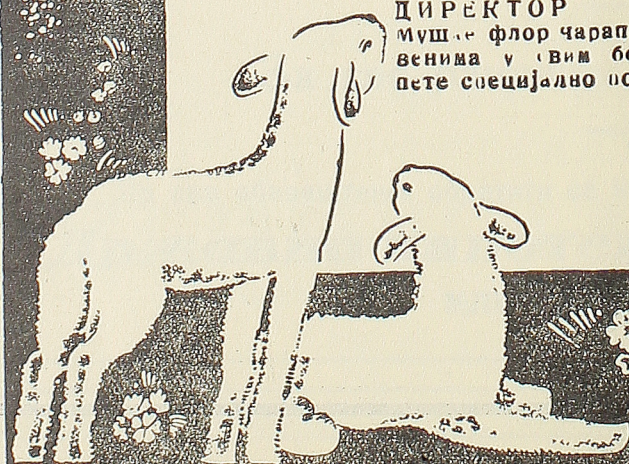
Еlegantне мушке ципеле од финог црног или смеђег бокса, са кожним нарам шивеним ђоновима.

12

РУЖА

Трајне и јакe памучне чарапе за рад и за кућу. Омиљене чарапе наших домаћица.

БЕЛТИ

Iz uredništva

Odgovornost države za današnje stanje ugljenih rudnika

I. IZ HIPERPRODUKCIJE U OSKUDICU

Godinama su se naši rudnici uglja tužili na hiperprodukciju. Zato je izazvala iznenađenje nestašica koja se pojavila u januaru. Kako se ona u isto vreme javila i u drugim proizvođačkim zemljama zbog velikog snega ove godine i teškoća kod transporta, bilo je najjednostavnije da se ona i kod nas objasni kao posledica atmosferskih nepogoda. Međutim, pojavilo se i mišljenje da uzrok nestašici treba da se traži u stanju rudnika uglja, koji su često zapušteni zbog nedovoljnog kapitala, tako da je sada tražnja prekoračila proizvodnju i da se nalazimo u suprotnoj situaciji od one koja je bila još do pre godinu dana. U ministarstvu šuma i rudnika držana je konferencija na kojoj je pretresano pitanje uglja i istaknuta potreba da se proizvodnja poveća, prošire rudnici, da se pomognu kapitalom itd. Mesto da se ublažava hiperprodukcija trebalo bi sad da se brzo

izvrše investicije da proizvodnja ne zaostaje za potrošnjom.

Izgleda kao da smo u toku jedne zime prešli iz jedne krajnosti u drugu. To je nemoguće, bar ne kao normalna pojava, jer potrebe za ugljem mogu da se naglo povećaju samo iz prolaznih razloga, a povećanje koje ostaje duže može da bude izazvano samo dugotrajnijim procesom u privredi. U kratkom vremenu taj proces nije mogao da se izvrši. Ako se govori o potrebama investicija u ovoj grani industrije, onda je potrebno da se tačno odrede kakve su potrebe izazvale oskudicu, pa ako nisu prolazne, u kom je obimu potrebno da se izvrše investicije. Inače, ako se one budu zasnovale na tražnji koja se momentano pokazala, moglo bi se dogoditi da industrija uglja upadne u veću hiperprodukciju čim otpadnu izvanredne potrebe.

II. STANJE INDUSTRIJE UGLJA

Za razvoj industrije uglja presudno je bogatstvo zemlje nalazištima. U tom pogledu mi stojimo odlično, jer imamo mnogo nalazišta, od kojih su neka veoma bogata. Najbogatiji je bazen mrkog uglja u Bosni između Zenice i Sarajeva i u Sloveniji gde vrši eksploataciju Trbovljansko društvo, a lignita u Bosni oko Tuzle. Samo nalazišta kamenog uglja nisu bogata. To ne mora da znači da ih nema, jer kameni ugalj leži obično duboko, pa je zato potrebno uložiti mnogo kapitala u istraživanje. Mrki ugalj i lignit nalaze se često otvoreno na površini, tako da se može započeti sa eksploatacijom bez istraživanja i bez velikih investicija. To je dobrim delom uplivalo kod nas na razvoj industrije uglja. Po celoj zemlji otvoreni su rudnici, neki od njih neznatnog kapaciteta gde se kopanje vrši primitivno kao da se kopa zemlja. Mnogi od njih rade za lokalne potrebe, često puta po koje preduzeće kopa ugalj za svoje potrebe, i zbog toga je tehnički nivo rudnika vrlo nizak. Kad se u primitivnim rudnicima iskoriste naslage do kojih se može doći primitivnim kopanjem, proizvodnja se obično zaustavlja. Tako imamo u zemlji oko 220 rudnika uglja od kojih polovina ne radi, a i od onih koji rade, neki samo sezonski. Oko 120 rudnika daju mrki ugalj, kamenog ima samo u Srbiji nekoliko manjih i jedan u Bosni, ostalo su rudnici lignita. U ukupnoj proizvodnji rudnici mrkog uglja učestvuju sa preko 70%, lignita sa preko 20% i kamenog oko 5%. Prema tome najvažniji su rudnici mrkog uglja.

Po tehničkom nivou rudnici bi mogli da se podele u tri kategorije: moderno uređeni, a u tu kategoriju dolazi par privatnih rudnika. Zapušteni rudnici starijeg tehničkog nivoa, gde spadaju gotovo svi državni rudnici

i veliki broj privatnih manjih, naposljetku sasvim primitivni rudnici koji se eksploatišu ili za lokalne potrebe ili u dobroj sezoni, što im omogućuje upotreba vanredno jevtine radne snage. Od ukupne proizvodnje 4 mil. tona mrkog uglja otpada na osam državnih rudnika u Bosni oko 25%, na rudnike Trbovljanskog društva oko 30%, a na sve ostale rudnike ukupno manje od 50%. Rudnici kamenog uglja proizvode 450 hilj. tona, a lignita 1,2 mil. tona.

Glavna karakteristika stanja rudnika uglja je dekoncentracija proizvodnje, izuzev rudnike Trbovljanskog društva i državne rudnike u Bosni. U vezi s tim stoji i druga karakteristika, oskudica preduzeća uglja u kapitalu. Prema tome, ukoliko ima dobrih prirodnih pretpostavki za razvoj industrije uglja, ometa ga ova nestašica kapitala, a primitivna proizvodnja povećava troškove proizvodnje i na taj način nepovoljno deluje i na samo tržište uglja.

S druge strane na razvoj rudnika jako deluje njihov geografski smeštaj, koji nije povoljan. Bosanski rudnici uglja imaju velik kapacitet, ali tržište im je ograničeno na Bosnu, zato što se ugalj mora da pretovarava u Brodu na prugu normalnog koloseka, zbog čega teško konkuriše. Rudnici kamenog uglja su u Srbiji, daleko od industrijskih centara, tako da mu konkuriše mrki ugalj. Hrvatska je bez nalazišta mrkog uglja, i na tome mogu da se održavaju primitivni rudnici lignita. Najsrećniji položaj ima Trbovlje, jer se nalazi u industriskom centru i saobraćajno leži povoljno, specijalno za podmirenje potreba železnica na severu zemlje.

III. TRŽIŠTE UGLJA

Da kod rudnika uglja ima nešto specifično vidi se po tome što su oni imali izuzetnu situaciju u našoj konjunkturi 1937 i 1938. Po obimu proizvodnje sve druge grane privrede stajale su tih godina iznad nivoa 1929, samo je industrija uglja stajala ispod

Proizvodnja

	kameni	mrki	lignit
1929	408,5	4121,4	1123,3
1938	450,9	4021,3	1269,5
1939	443,4	4300,8	1303,3

<i>kameni</i>	<i>Potrošnja mrki</i>	<i>lignit</i>	<i>Uvoz</i>	<i>Izvoz</i>
—	—	—	663,9	
444,4	3740,8	1145,2	497,7	54
448,8	3925,3	1199,3	395,5	80

Potrošnja kamenog uglja je veća od proizvodnje, zato mora da se uvozi. Do 1929 uvoz se penjao na 350 hilj. tona, ali 1938 pao je na 220 hilj. i 1939 na 120 hiljada. Domaća proizvodnja povećala se od 1929 samo za 50 tona, iako je tražnja velika, zato što su siromašna nalazišta. Od 1933 proizvodnja kamenog uglja je stalno iznad nivoa 1929, što znači da rudnici nisu osetili depresiju kao kod mrkog uglja. Od proizvodnje polovinu troše železnice, oko 30% industrija, 10% brodovi, a 10% upotrebljava se, kao sirovina. Za rudnike kamenog uglja nema hiperprodukcije, i prema tome možemo ih obzirom na taj problem ostaviti po strani u daljoj analizi.

Drukčije je kod mrkog uglja i lignita. Proizvodnja je tu veća godinama od potrošnje. Samo 1937 nije bilo hiperprodukcije. To je izazvalo da se proizvodnja 1938 povećala prema 1937 za 700 hiljada tona, ali zato je ostao neprodan višak od 300 hilj. tona, jer se potrošnja povećala samo za 450 hilj. tona. Isti proces odigrao se 1939, kada se proizvodnja povećala za daljih 300 hilj. tona, a potrošnja samo za toliko, pa je opet ostao višak, bar po statističkim podacima. Istom 1939 proizvodnja je bila veća nego 1929, kod mrkog uglja za nekih 200 hiljada i lignita isto toliko.

Mrkog uglja troše železnice oko 40%, industrija 35%, brodovi malo 5%, a kućna potrošnja svega oko 10%. Lignita troše železnice malo, nepunih 20%, industrija oko 50%, kućna potrošnja je nešto veća, oko 20%. Lignit je imao bolju konjunkturu od mrkog uglja, jer je njegova proizvodnja još 1938 bila veća nego 1929. Dakle kod mrkog uglja zadocnila je najviše konjunktura, što opet ukazuje na posebnu situaciju kod njega.

Izmenila se donekle struktura tržišta. Smanjio se uvoz kamenog uglja, povećala se prodaja domaćeg kamenog i mrkog. Opala je relativno potrošnja kamenog uglja, iz čega sledi da je na njegovo mesto došao mrki ugalj. Ali zajedno, potrošnja kamenog i mrkog uglja 1939 nisu bili ništa veći nego 1929. To je na prvi pogled neverovatno obzirom na činjenicu, da smo u toku ovih 10 godina imali kolosalan razvoj industrije, koja bi morala da poveća potrošnju uglja. Izgleda da se to može objasniti preorijentacijom industrije na potrošnju električne struje. S tim u vezi sigurno stoji i veća po-

trošnja lignita. On je dobar za kalorične centrale. Dok je proizvodnja uglja tek 1939 došla na nivo iz 1929, proizvodnja električne struje razvijala se mnogo bolje. Od 1935 do 1937 po glavi stanovnika povećala se proizvodnja sa 45 na 59,26 kilovati. Po podacima Narodne banke taj porast je mnogo veći, za 95,4% od 1936 do 1939, a od 1938 do 1939 za 23,6%. To je gotovo neverovatno. Možda je taj procenat zato tako velik što je statistički obuhvaćen veći broj preduzeća.

Kao u celom svetu, tako i kod nas ugalj ima dva velika potrošača, železnice i industriju. Ako se industrija sve više orijentira na potrošnju struje ostaju samo železnice kao potrošači. U privatnim stanovima troši se kod nas malo uglja. To će ostati tako još dugo vremena, jer ugalj traži posebnu peć, a kod većine privatnih potrošača ona je primitivna. Beograd i Zagreb troše ga samo zimi u nešto većim količinama, Sarajevo i Ljubljana normalno troše ga nešto više. Ostala provincija gotovo nikako. Kod grejanja stanova drvo konkuriše uglju. Rudnici uglja zavise prema tome od jednog velikog potrošača, železnice.

Rezultat ove analize bio bi sledeći. Naša proizvodnja uglja nije mogla da doživi polet kao druge grane privrede, zato što se nije razvila tražnja. Kod industrije konkurisala je električna struja, privatna potrošnja je ostala beznačajna i prema tome situacija pojedinih rudnika zavisila je od politike najvećeg potrošača, železnica. To je za rudnike vrlo nepovoljan momenat. Svaki monopol, na strani proizvodnje ili potrošnje, može da bude vrlo negativan činilac u razvoju pojedinih grana privrede. Ako se kod investiranja kapitala u rudnik uglja mora da misli i na to kakva će biti politika monopolskog kupca, a to je uvek nepoznato, onda sama ta okolnost može da bude zapreka investicijama. U slučaju naših rudnika taj monopol potrošača može da bude utoliko teži po privatne rudnike, jer je država i sama proizvođač, pa može da železnicama liferuje u prvom redu iz državnih rudnika. Na takvu politiku tuže se uglavnom svi privatni rudnici i traže veću kvotu u liferacijama železnicama. Naprimer, velik deo investicija u rudnicima Trbovlianskog društva izvršen je računajući na liferacije državnim železnicama. Ako te porudžbine otpadnu, menja se situacija za preduzeće. Tako je 1938 proizvodnja ovog društva bila za pola miliona tona manja nego 1929 i udeo njegov smanjio se u ukupnoj proizvodnji sa 43% na 28,5%. Prilike pod kojima su se nalazili naši rudnici godinama bile su dakle takve da je bilo potrebno da nastupe izvanredni momenti, koji će izmeniti situaciju na tržištu.

IV. TRI IZVANREDNA MOMENTA.

Došla su tri izvanredna momenta. Jedan od njih su teškoće saobraćaja zbog velikih snegova. To je bila najprolaznija zapreka i u ovoj analizi možemo da je mimođemo.

Značajne promene na tržištu uglja kod nas nastale su donošenjem »Pravilnika za snabdevanje zemlje mineralnim ugljem u pripremnom, mobilnom i ratnom stanju« i sa izvozom uglja.

Pravilnik je predvideo za rudnike uglja specijalan režim za slučaj rata. U miru treba već da se izvrši evidencija svih preduzeća, njihovog kapaciteta, proizvodnje i potrošnje, da se odrede potrebe narodne odbrane u ratu za ugljem i da se na osnovu toga obezbedi potrebna proizvodnja. Preduzeća koja troše ugalj iz inostranstva moraju da obrazuju zalihe koje će im biti do-

voljne najmanje tri meseca, a ministarstva snabdevanja treba da obrazuju zalihe iz domaćeg uglja za potrebe ratnog saobraćaja i ratne industrije. Predviđen je red snabdevanja po važnosti, tako da u ratu na prvo mesto dolaze potrebe vojne sile i njenih ustanova, zatim saobraćaja, industriskih preduzeća mobilisanih za ratne potrebe, i onih mobilisanih za ostale državne i javne ustanove i na kraju za potrebe poljoprivrede i zanatstva. Specijalni komitet za snabdevanje zemlje ugljem treba da na osnovu podataka utvrdi kolike su potrebe zemlje i da se pobrine da se već sad prošire preduzeća i u tu svrhu on mora da se pobrine za radnu snagu i za potrebni materijal.

Pravilnik je objavljen 4 oktobra. Od svih njegovih propisa najvažniji je za naš problem onaj o obaveznom

stvaranju rezervi. Odluka o njima pala je uoči zime, kada je i potrošnja veća, a za proizvodnju uslovi nisu više najbolji. Tražnja za rezerve pridružila se normalnoj i tako dovela do naglog pomeranja u odnosu prema ponudi. Ta izvanredna tražnja kod uglja ne može da traje dugo, ne samo zbog toga što bi velike rezerve imobilisale ogromne kapitale, nego i zato, što ugalj ne može dugo da leži. U našem mrkom uglju ima dosta sumpora, a takav se brzo pali samim ležanjem. Zatim, nema ni dovoljno smestišta za te zalihe. Zato će posle izvesnog vremena da se smanji ova izvanredna tražnja, koja je sada izazvala kod rudnika naročitu konjunkturu. Možda će ona početi da opada već za koji mesec dana.

Nešto dugotrajniju konjunkturu izazvao je rat, omogućivši izvoz mrkog uglja koji je dosada bio tako malen da nije vredan pomena. Otpala su dva velika liferanta, Nemačka i Poljska, a Engleska ne može da ih zameni zato, što ne može da poveća proizvodnju uglja i što uvoznici ne mogu da joj ga plate devizama. Italija je zato primorana da uvozi mrki ugalj od nas. Pomorski saobraćaj vrlo je poskupio zbog visokog rizika, tako da sada železnički saobraćaj nije mnogo skuplji od morskog. Takva će situacija trajati po svoj prilici za vreme celog rata. Ovu ratnu konjunkturu ne mogu da iskoriste svi rudnici uglja. Bosanski naprimer ne mogu zato što bi morao da se vrši pretovar uglja, a to poskupljuje transport. To je uostalom stalni razlog

zbog koga ovi rudnici ne mogu da se razvijaju. Ostali rudnici ne dolaze u obzir ili zbog toga što im je kapacitet proizvodnje premalen, ili zato što su previše udaljeni. Zasada uglavnom može tu konjunkturu izvoza da iskoristi Trbovlje, zato što je blizu Italija i veliki je proizvođač.

Ne treba gajiti iluziju da bi mi mogli da zadržimo talijansko tržište i posle rata. Ni kvalitetom, ni saobraćajno, naš ugalj nema uslova za to i prema tome bilo bi veoma lakomisljeno, ako bi mi donosili odluke o proširenju preduzeća na osnovu potreba koje je izazvao rat. Posle Svetskog rata najteža kriza pogodila je one grane industrije koje su povećavale svoj kapacitet ne računajući na situaciju koja će nastupiti kad otpadnu porudžbine koje je izazvao rat. Američka industrija iskoristila je iskustvo i zato se usteže da vrši ma kakve investicije zbog ratnih porudžbina. Ratnu konjunkturu treba iskoristiti tako da se poveća proizvodnja datih preduzeća do maksimalnog kapaciteta. To važi za sve industrijske grane, a za rudarstvo naročito. Jer samo otvaranje ili proširenje rudnika traje dugo, a ratna situacija je takva da se ne smeju isključiti iznenađenja, gde bi mir učinio kraj ratnoj konjunkturi. Ako to iznenađenje ne dođe brzo, ipak, kod ovakvih investicija sa vrlo dugoročnom amortizacijom kapitala, mora se pre svega misliti na to koliko vremena će moći da se vrši eksploatacija.

V. POLITIKA GLAVNOG POTROŠAČA.

Po kretanju cena uglja situacija rudnika ne izgleda loša. Od 1937 do 1938 proizvodnja kamenog i mrkog uglja povećala se za preko pola miliona tona, a indeks cena na veliko skočio je sa 100 na 114,46 po podacima Narodne banke. Iako je ostalo neprodano oko 300 hiljada tona, proizvodnja se povećala za 300 hiljada tona 1939, a indeks cena na 121,29, a po mesecima još više, jer je u decembru stajao na 134,75. Taj podatak pokazuje da problem hiperprodukcije nije prost, jer bi ovaj skok cena bio nemoguć, ako na tržištu ostaje toliki višak neprodan.

Međutim, za rudnike uglja postoje dve cene. Gornji indeks cena važi za slobodno tržište. Nezavisno od tih cena železnice kao najveći potrošač diktiraju svoju cenu. Kod toga one vode politiku što nižih cena, ne vodeći računa o situaciji rudnika uglja i njihovim troškovima proizvodnje. Rudnici moraju da računaju sa potrošnjom železnica, i da se otimaju o njene porudžbine. Ali mnogi od njih ne mogu da liferuju po cenama koje one diktiraju. Kapitali koji su investirani u rudnike uglja ne mogu da rade uopšte, ako njihova proizvodnja ne dostigne izvestan obim. Prema tome više cene na slobodnom tržištu, koje ne apsorbuje dovoljno velike količine, ne mogu da stimuliraju proizvodnju, koja bi mogla da bude rentabilna uz te cene. Pojedino predu-

zeće moglo je da doživi prosperitet izvesno vreme ako je imalo nešto povoljnije zaključke sa železnicama. Čim to otpadne menja se njegova situacija iz osnova. Promene uslova liferacija od strane železnica pogađale su tako jedan rudnik za drugim, pa pošto je veći deo njih bio slab kapitalom, obično nisu mogli da izdrže takve udarce i padali su.

Polazeći sa stanovišta budžetskih interesa državne železnice su favorizovale državne rudnike. Oni su produžili da proizvode sa starom tehnikom, i zahvaljujući porudžbinama države mogli su da se održe i takvi, nasuprot privatnim. U izuzetnom slučaju, kao što je Trbovlje, koje je imalo dovoljno sopstvenih sredstava i odavno modernizovano, bilo je moguće da se podnesu ti udarci, svakako na štetu preduzeća i nacionalne privrede.

Državne železnice, kao monopolski potrošač, morale bi da imaju nacionalno privredni kriterium u svojoj politici potrošnje, a ne samo budžetski. One bi morale da osiguraju rudnicima uglja izvestan minimum proizvodnje svojim porudžbinama, po cenama koje ne bi bile diktirane bez obzira na troškove proizvodnje uglja. I ta politika morala bi da se vodi konzekventno, da promene njezine ne izazovu one posledice koje su imale do sada.

VI. ZAKLJUČAK

Ali ako se u nacionalno-privrednom interesu može da stavi taj zahtev na železnice, ne može se s druge strane zahtevati od njih da tim porudžbinama izvuku iz blata celokupnu našu industriju uglja. Ne bi bilo u interesu nacionalne privrede da se tim porudžbinama održavaju u pogonu preduzeća koja nemaju ekonomski rezon d'etre opstanka. A takvih ima mnogo. Kvalitet uglja mnogih rudnika je takav da bi železnice upropastile ložišta, ako bi ga upotrebljavale samo zato da se ugalj proizvodi. Tehnički su mnogi u takvoj situ-

aciji, da bi se za njih morala da predvidi visoka cena, da bi mogli da rade. To bi bila premija na tehničku zastalost, a to ne može nikako da bude princip na kome bi počivala politika železnica kao potrošača.

Videli smo da ima velik broj rudnika koji su tehnički u takvom stanju da se ne mogu održati. A svi oni bi hteli da opstanu, i kad se tuže na železnice, te povike nisu uvek opravdane. Kapacitet rudnika sa bojlom tehničkom opremom nije toliki da bi oni mogli da podmiruju potrošnju i čim se pojavi nešto veća tražnja

могу да производе и заостали rudnici. У томе и jeste problem hiperprodukcije uglja kod nas. То nije hiperprodukcija snažne industrije, nego velikog broja preduzeća. Тако је једино могућно да у истом моменту када се код нас говори о нестајичи uglja и о потреби modernizovanja proizvodnje, izvesna preduzeća javljaju da ne mogu da obnove proizvodnju bez dovoljnih porudžbina, a pretstavnici zagorskih rudnika dolaze u Beograd da se bore za veću kvotu. Kapacitet rudnika uglja nije nikad tako ograničen, kao kakve fabrike. Ту је обим proizvodnje mnogo elastičniji. I zato je oskudica uglja kod nas prolazna pojava; naprotiv, mi lako možemo da se vratimo u stanje hiperprodukcije, ali time nije otpao problem uglja.

Hiperprodukcija će se lako javljati dok god ima dosta jevtine radne snage. Pravilnik koji je donesen obzirom na ratnu situaciju bio je potreban, jer ćemo opet ostati bez uglja čim te snage ne bude dovoljno. Ali zato bi bilo skroz pogrešno, ako bi država shvatila da je sad njezina zadaća da da kapital za modernizovanje

preduzeća industrije, kao što je u principu već prihvaćeno, bar po izjavama datim štampi i po tekstu pravilnika po kome država ima nameru da doprinese razvoju rudnika uglja.

То питање не може да се реши без једног плана proizvodnje uglja. Bilo bi potrebno ustanoviti obim potreba, a zatim vrlo rigorozno ispitati stanje rudnika. Ми не смемо остати код садашњег njihovog nivoa. Ali potrebno je, baš zbog tog nivoa otpisati iz nacionalne privrede one rudnike koji nemaju privrednih preduslova za egzistenciju, kod čega treba uzeti u obzir i politiku glavnog potrošača.

У извођењу тог плана држава би ушла с једне стране и сама као произвођач, а с друге као власт. Njena zadaća kod toga ne bi bila da daje kapital privatnim preduzećima, zato što ga nema ni sama koliko bi bilo potrebno, a ni iz principijelnih razloga. Privatni kapital mora da bude sposoban sam za to da bi dobio pravo da bude заштитен у оквиру плана који би се изводио у производњи и на тржишту uglja.

ДОГАЂАЈИ И ПРОБЛЕМИ

И у фебруару цене су расле

Фебруар месец донео је нови пораст цена и на велико и на мало. Интензитет пораста међутим био је мањи но у јануару и ранијим месецима по избијању рата. Следствено систематски пораст који је започео у октобру наставио се и у фебруару; фебруар је према томе пети месец сталног и осетног повећања цена.

Фебруарски индекси у процентима показују следеће промене:

	према јануару	према фебруару	према августу 1939
Биљни производи	+ 5,7	+ 13,0	+ 28,2
Сточни производи	— 2,0	+ 35,0	+ 23,0
Минерални производи	+ 2,3	+ 20,0	+ 16,0
Индустриј. производи	+ 1,0	+ 26,1	+ 23,2
Општи индекс	+ 1,7	+ 23,8	+ 23,5
Извозни производи	+ 0,3	+ 26,9	+ 29,2
Увозни производи	+ 1,4	+ 36,1	+ 29,4

Према јануару месецу највише су порасли биљни производи. Међу овима највише сточна храна и варива. Сточна храна тражена је и за унутрашњи конзум и за извоз. У многим сточарским крајевима појавила се права оскудица хране. Варива су нарочито била тражена за извоз. Највише је био тражен пасуљ чији је извоз пред крај месеца морао да буде забрањен. Услед скупоће и све тежег снабдевања сточном храном дошло је до веће понуде стоке што је имало за последицу попуштање цена. Свиње су форсирано продаване услед неповољног утицаја мраза на товљење. Минерални производи који су у јануару према децембру остали непромењени понова су осетније скочили. Индустијски производи такође су скочили. Индекс извозних производа незнатно је порастао што се има написати забранама извоза које су зауставиле пораст цена највише тражених артикала.

У поређењу са фебруаром прошле године по величини скока на првом месту стоје увозни и сточни производи. На ову групу производа дејство рата било је најјаче. Код првих рат је онемогућио регуларно снабдевање, а код других утицао је на форсирање извоза. За њима по скоку

долазе извозни и индустријски производи. Да није дошло до забране извоза већег броја артикала индекс извозних производа по порасту био би сигурно на првом месту. Релативно мањи пораст индустријског индекса последица је изузетног положаја извозних индустријских производа. Пласман ових артикала у иностранству отежан је оскудицом и скупоћом тонаже па су њихове цене, углавном услед тога, само незнатно порасле. Само се по себи разуме да су цене артикала намењених унутрашњем тржишту порасле далеко више. На трећем месту у порасту стоје минерални производи који су вазда били релативно најскупљи. Индекс биљних производа у скали поскупљења стоје на последњем месту. То међутим не значи да су њихове цене најмање скочиле односно да су они остали, и према земљи и према иностранству, релативно најјевтинији. Од краја 1937, изузев минералних производа, индекс биљних производа све до половине прошле године био је највиши; између њих и индустријских производа постојале су стално маказе на штету последњих. Категорија ових производа дакле, изузев минералних, била је релативно најскупља. Разлог тој појави треба тражити у односу производње и извоза при чему је јачи извоз утицао на стално држање вишег нивоа цена. С обзиром на то сасвим је природно да је скок цена морао да буде мањи него ли код осталих артикала код којих је радикалнија промена односа понуде и тражње наступила тек при крају прошле године тј. када је избио рат.

Ако пођемо од последњег месеца уочи рата тј. августа онда видимо да у скали поскупљења поједине групе производа иду овим редом: увозни, извозни, биљни, индустријски, сточни, минерални.

У релативном односу биљни производи у фебруару месецу били су скупљи од индустријских за 0,5%, дакле понова су се отвориле маказе у корист биљних производа, док су у јануарском индексу маказе на њихову штету износиле 4%. Код сточних производа услед пада цена и истовременог пораста цена индустријских производа маказе на њихову штету повећале су се са 10,3% у јануару на 13,2%. Индекс извозних према увозним производима био је мањи за 5,2%, према 4,1% у јануару месецу.

Цене на мало већ неколико месеци скачу паралелно са ценама на велико. У фебруару према јануару релативно

цене на мало скочиле су више од цена на велико. Њихов пораст у процентима изгледа овако:

	према јануару	према фебруару	према августу 1939
Београд	+ 0,8	+ 12,8	+ 17,1
Загреб	+ 2,0	+ 13,8	+ 16,4
Љубљана	+ 2,5	+ 21,3	+ 26,0
Скопље	+ 2,7	+ 16,0	+ 19,5
Сарајево	— 0,6	+ 16,4	+ 24,3
Нови Сад	+ 2,2	+ 14,1	+ 19,3
Ниш	+ 0,3	+ 9,3	+ 13,3
Сплит	+ 2,3	+ 14,1	+ 16,5
Бања Лука	+ 2,3	+ 15,6	+ 16,5
Цетиње	+ 2,4	+ 11,6	+ 16,7
Општи индекс			
10 градова	+ 1,7	+ 14,5	+ 18,6
Храна	+ 1,3	+ 10,2	+ 16,6
Одећа	+ 2,8	+ 22,7	+ 23,5
Огрев и осветлење	+ 1,4	+ 18,4	+ 19,9

Према јануару, осим три града, пораст је био свуда мање више исти. Међу артиклима највише је скочила одећа, текстил, а затим огрев. Упоређење према фебруару и августу показује да је скок цена био врло различит како према појединим градовима тако и према појединим артиклима. Код градова пораст се кретао: према фебруару између 11,6 и 21,3, а према августу између 13,3 и 26,0%. Углавном од градова, изузев Бања Луке и Цетиња, а од артикала одећа у свима градовима и сви артикли у фебруару месецу имали су знатно више цене од оних у години 1930.

Београдски индекси који се посебно израчунавају и на бази 1926 показују у фебруару следеће процентуалне промене:

	према јануару	према фебруару	према августу 1939
Аграрни	+ 1,6	+ 3,8	+ 10,6
Индустријски	+ 0,2	+ 6,7	+ 7,0
Колонијални	—	+ 31,1	+ 31,0
Храна	+ 1,0	+ 6,7	+ 10,4
Одећа	+ 1,4	+ 30,2	+ 30,2
Огрев и осветлење	+ 1,9	+ 19,6	+ 19,6

У Београду, а то важи и за целу земљу, највише су поскупели колонијални производи и одећа. Индекс колонијалних производа у фебруару месецу био је 113,8, дакле 13,8% више од 1936, а индекс одеће 109,9 тј. 9,9% више од 1926. Од чисто домаћих производа релативно је најскупљи огрев чији је индекс у фебруару био 98,6% тј. свега 1,4% испод цена које су биле 1926. Иза огрева долазе пољопривредни производи са индексом од 91,6. Релативно најјевтинији према 1926 били су занатско-индустријски производи са индексом од 84,2.

Kretanje realne nadnice za poslednjih 10 godina

Nominalne nadnice za poslednjih 10 godina imale su period pada i period uspona. Od 1930 godine pa do 1935 stalno su padale. Od tada pa do kraja 1939, uporedo sa poboljšanjem privrednih prilika, rastu. S jedne strane jača tražnja radne snage izazvana javnim radovima i postepenim porastom konjunktura u industriji i rudarstvu, a s druge tarifski pokreti radnika imali su za rezultat stalno povećanje nadnica i prelaz znatnog dela radnika iz nižih nadničnih razreda u više, tako da je prosečna nadnica kod Suzora iz godine u godinu rasla. Prema podacima koje on pruža, možemo da pra-

timo kretanje nominalne nadnice kod najvećeg dela radnika, izuzev železničke, rudarske i poljoprivredne. 1930 ona je iznosila 26.56 din. i do 1935 je pala za 4.91 din. 1936 i 1937 je porasla prosečno za jedan din., tako da je 1938 iznosila 23.64 a 1939 24.24 din. Kako vidimo, ona još nije dostigla maksimalni nivo iz 1930 god. pre velike privredne krize.

Za procenu materijalnog stanja radnika nije dovoljno poznavanje nominalne nadnice, potrebno je znati i kretanje cena. Upoređenje njihovo sa nominalnom nadnicom daje nam sliku kretanja realne nadnice. Približno tačnu sliku možemo dobiti, ako uporedimo indeks nominalnih nadnica sa indeksom cena na malo Narodne banke. Apsolutno tačnu pretstavu ne možemo dobiti kako zbog manjkavosti prosečne nadnice Suzor-ove, koja ne obuhvata sve radnike, tako i zbog manjkavosti indeksa cena koji Narodna banka daje samo za 50 artikala u 10 najvećih gradova u državi. Sledeća tablica pokazuje kretanje indeksa nominalnih nadnica, cena na malo i realne nadnice, izračunate od strane Radničke komore u Zagrebu:

	Indeks nomin. nadnica	Indeks cena na malo	Indeks realne nadnice
1930	100	100	100
1935	81,51	81,20	100,38
1936	81,68	82,70	98,70
1937	85,50	85,80	99,65
1938	89,01	91,70	97,06
1939	91,27	93,00	98,90

Dakle, realna nadnica koja je do kraja 1935 zbog naglog pada cena porasla, 1936 je počela da pada, pošto su cene brže rasle od nominalne nadnice. Do avgusta 1939 se toliko popravila da je prebacila 1930 i iznosila 103,97, a onda je u vezi sa jakim skokom cena pala na 92,26 krajem decembra 1939, ali je prosek za čitavu 1939 veći od onog 1938. Prema tome, realna nadnica još je ispod one pre velike privredne krize, a kako poslednjih meseci cene naglo skaču, verovatno da neće ni dostići nivo iz 1930, pošto je iskustvo pokazalo da cene brže rastu od nominalnih nadnica.

Уредба о обезбеђењу испорука угља железницама у супротности је са уставом

Обрађујући проблем угља издвојили смо један момент који стоји с њим у вези, али има и нешто посебно. 6 марта објављена је уредба по којој државне железнице имају право да задрже за себе угљ који им је предат на превоз од стране кога рудника, који има да им лиферије угљ, ако је рок лиферирања прошао.

Уредба засеца и правни и привредни поредак. У правни тиме што је по уставу, грађанском закону и поступку држава у свима привредним односима равна сваком другом приватном лицу. То је велики принцип који лежи у основи правног поретка, без кога не може да се замисли правна држава. Победом тог принципа постигнуто је да нико, па ни држава, не сме никаквим самовласним актом повредити права грађана. Није било довољно да се тај принцип унесе у основни државни закон, него су поједини закони тачно предвиђали шта стоји на расположењу грађанима којима су окрњена права. Као према другим лицима у том случају тако и према држави могу се грађани обратити суду, који онда држави у датом приватно-правном односу суди као и сваком другом грађанину.

Да није тако поставила себе на равну ногу са грађанима у приватно правним односима држава би се искључила тим самим из привредног живота. Јер нико се не би хтео да се упусти са њом ни у какав посао кад не би мо-

гао да у случају спора тражи заштиту суда. Држава не може своју законодавну власт искористити тако да у приватно-правним односима буде и саговорач и власт, писали смо у прошлом броју у вези с једним другим случајем. Треба да то поновимо поводом уредбе од 6 марта. Закон, који важи и за државу, забрањује сваком саговорачу да самовласно узима оно што му припада по уговору. То је самовлашће, а закон га забрањује зато, да се из њега не би изродило безвлашће, које би учинило правни и привредни поредак неодрживим. Уредба је међутим статувирала то као право железница.

Pad kurseva slobodne funte i franka

Od početka rata funta sterlinga ima dva kursa: slobodni i dirigovani. Slobodno tržište zadržalo se iako je uvedena kontrola deviznog prometa. Na njemu se vrše sasvim legalne transakcije, one koje nisu predviđene da dolaze pod kontrolu. Postoje prema tome dve tražnje i dve ponude funte, a rezultat toga je: dva kursa funte. Slobodno tržište ima mnogo kanala kojim funta dolazi na njega. Najveći iznosi dolaze tako što stranci povlače svoje kapitale iz Engleske. A tražnja za funtom dolazi ili od strane kupaca engleske robe koja je fakturirana u funtama, ili zbog transfera dividende i kamata. Na početku rata Engleska se zadovoljila tim da preporuči izvoznicima da fakturiraju robu u stranim slobodnim valutama, specijalno u dolaru, ali od te preporuke nije se otišlo dalje. Izvoz je išao i dalje dobrim delom u funtama, tako da nije donosio devize, a i ukoliko jest nisu te devize dolazile u ruke monetarnih vlasti.

Prema kontroli deviznog prometa u većini zemalja na kontinentu ova engleska je nepotpuna. Ukoliko se devizni bilans razvijao nepovoljno, utoliko je rasla potreba da se kontrola pooštri. Pooštavanje kontrole znači da veći broj transakcija koje su se obavljale po slobodnom kursu moraju da se obavljaju po dirigovanom. Pre svega trebalo je da izvoz donese što više deviza. Zasada samo šest artikala moraju da se kod izvoza fakturiraju u jednoj od pet stranih valuta i da se u roku od 6 meseca polože te devize kod jedne od banaka koje su ovlašćene za devizne transakcije. To su viski, juta i njezini proizvodi, kalaj, kaučuk i krzno. Lista artikala može se proširiti, a ovi su odabrani zato što je promet njihov koncentrisan i što i tako oni idu najviše za dolare. Ovo obavezno fakturiranje u stalnoj valuti smanjiće tražnju slobodne funte i ona će biti sve manja što se lista bude proširivala. U očekivanju ovakve mere došlo je do veće ponude slobodne funte iz straha da će njezin kurs kasnije pasti još više. To je bio razlog naloga jačeg pada kursa sa 3,95 za dolar na 3,70½. To je najniži kurs od početka rata, a u istoj relaciji pao je i kurs francuskog franka, u skladu sa povezanošću ovih dveju valuta. Ovom razlogu pada funte pridružio se i drugi, nepovoljan obrt situacije po Englesku u nordiskim zemljama, po likvidaciji rata u Finskoj. Veća ponuda funte zapažena je iz ovih zemalja.

Tako je došlo do većeg dispariteta između slobodnog i dirigovanog kursa koji postoji još od početka rata. Slobodni je uvek nešto niži, iako je dirigovani kurs oboren prema onom do rata. Zbog velikog dispariteta kursa kritikovana je politika monetarnih vlasti, među ostalim, da je dirigovani kurs funte previsok i da to nepovoljno utiče na engleski izvoz. Ako je oboren kurs na početku rata zato što se smatralo da je funta preskupa, po mišljenju ovih kritičara funta je opet precenjena zato što su u međuvremenu skočile cene i nadnice. Protiv daljnje devalvacije izjasnio se i Sajmon, a i »The Economist« piše u istom smislu.

Кретање трошкова живота у фебруару

Загребачки Индекс објавио је податке о трошковима живота на бази минимума egzистенције за фебруар месец. Минимум egzистенције за нежењеног радника у фебруару месецу био је Дин 850.— што према септембру претставља скок од 22,3%. Према ценама на мало толики минимум био је у 1931 год. За радничку породицу од 4 члана треба сада 2.208.73 Дин односно 24,4% више него у септембру. И овај минимум у односу према ценама вратио се на стање 1930/31. У то време биле су и максималне радничке наднице; просечна радничка надница код осигурања износила је у 1930/31 год. Дин 28.30. После тога падали су и наднице и трошкови живота. Али пошто је пад трошкова живота био већи од падања номиналне наднице ова је у реалном погледу у периоду падања цена донекле порасла. Од септембра имамо обрнуту појаву; трошкови живота расту много брже од повећања надница, следствено реална надница је у опадању.

У релативном односу цена појединих група производа најскупљи су одело, обућа и огрев. Индекс одела и обуће (1914 = 100) у фебруару месецу достигао је 1918; према септембру месецу скочио је за 35,2%; тако високе цене оделу и обући биле су у 1930 год. Прерачунате на злато цене ових артикала више су за 9,52% од предратних. Слично је и са огревним материјалом чији је индекс достигао 1825 односно 8% више према септембру. Индекс у злату био је 104,21, дакле и дрво и угаљ имају више цене од предратних. У скали скупоће на трећем месту долази стан са индексом од 1577 који је непромењен од маја прошле године. У злату индекс износи 90,05 што значи да су садашње кирије 9,95% јефтиније од предратних. На последњем месту поскупљења, односно релативно најјефтинија је храна. Њен индекс последњих година, све до септембра 1939, био је прилично константан. Од септембра и цене храни почеле су рапидно да скачу. Фебруара индекс се попео на 1368 тј. био је за 31,1% већи од онога у септембру месецу. Према најнижем индексу у 1935 год. храна у фебруару била је скупља за 56%. Индекс у злату износи 78,11 што значи да је храна још увек најјефтинија према предратним ценама.

Трошкови живота у фебруару месецу према 1914 год. у злату били су нижи за 11,49% према 16,92 у јануару, 18,98 у децембру, 19,15 у новембру. Ако се за базу узму цене у 1929 онда су фебруарски трошкови били мањи свега за 14,79% према 32% у септембру и 40% у 1933/34 год. Према августу 1939 повећање трошкова живота износи 24,39%, а према фебруару исте године 23,60%. Дакле живот је данас свега за 1/10 јефтинији него пре 1914, односно за једну седмину према трошковима у 1929 год.

Далекосежне ратно-привредне мере у Турској

Турска је донела закон о заштити националне привреде. У 72 члана дата су најшира овлашћења влади и појединим министрима за мере у области пољопривреде, индустрије и занатства, саобраћаја, цена, радне снаге итд. Овлашћења се могу користити у случају ванредног стања и за јачање земаљске одбране. Ванредно стање сматра се у три случаја: делимичне и опште мобилизације, могућности да Турска уђе у рат или ратно стање других држава које тангира Турску. С обзиром да је у Турској већ извршена мобилизација и да постоји могућност улажења у рат примена закона почеће одмах. О примени овлашћења одлучује координациони одбор министара на челу са претседником владе.

Примена ових овлашћења изазиваје далекосежне промене у турској привреди и њеној организацији.

У области пољопривреде влада може да нареди начин обраде земље у циљу обезбеђења што веће производње. Сопственицима имања може да нареди да половину обрадивог земљишта засеју житарицама; обрадива имања преко 500 хектара која су запустела може да одузме и обрађује у државној режији; овлашћена је да набавља и даје бесплатно, на кредит или под кирију сва производна сретства. У радијусу од 15 км. може да пребације радну снагу заједно са оруђем са једног имања на друго под условом да обрада властитог имања не трпи.

Целокупна индустрија и рударство стављени су под контролу државе. Влада може да одређује производни програм за свако предузеће понаособ, да наређује преоријентацију у производњи, проширење предузећа, а у случају да се предузећа не придржавају наредби да их узме и води даље у државној режији. Даље има право контроле свију инвестиција које се имају вршити у интересу земаљске одбране. На основу овога овлашћена влада има право да забрани све инвестиције које сматра непотребним и да их нареди тамо где их сматра неопходним. Исто тако има право да преузима предузећа која су у току изградње и да их стави у погон, као и да рударска предузећа организује и експлоатише у својој режији. Дужност је владе такође да се стара и обезбеђује потребне кредитне предузећима.

У погледу радне снаге влада је добила такође врло широка овлашћења. У томе циљу може да нареди обавезност рада и да забрани слободно кретање радне снаге. Има право да тражи рад од сваког грађанина уз примерено обештећење. Ни радник ни намештеник без оправ-

даних разлога не смеју да напуштају посао. Радно време може да буде продужено за три сата.

За трговину (спољну и инутрашњу) закон садржи генерално овлашћење према коме влада може да предузима сваку меру коју при датим околностима и у дато време сматра неопходном у интересу привреде и земље. У случају потребе може да организује трговину и у државној режији. С обзиром на ово овлашћење држава је власна да предузме целокупну индустрију и рударску производњу у циљу организације дистрибуције; затим да купује пољопривредне производе било за инутрашњу потребу било за извоз; да врши у иностранству куповине свију производа; да регулише увоз и извоз и одређује продајне услове за све артикле. Ако кредитира поједина увозна предузећа има право контроле њиховог рада. Може да наређује држање залихе, као и да реквизира производе у циљу њихове дистрибуције без добитка или лажеровања. Најзад, овлашћена је да врши и реквизицију магацинских простора.

У области цена закон предвиђа утврђивање максималних цена за све најнужније артикле било личне потрошње било државне потребе. Предвиђа се образовање фонда за изравнање цена у који улазе доприноси које плаћају извозници. Сретства фонда употребљаваће се за појев-тињавање најважнијих увозних производа и за момагање извоза. Ако се деси да цене домаћих производа падају услед ограничења потрошње у земљи или забране извоза, влада је дужна да по одређеним ценама врши откуп односних производа односно да произвођачима омогући уз повољне услове њихово ломбардовање.

ОБАВЕШТАЈНА СЛУЖБА

ПОЉОПРИВРЕДА

— **Duga** i oštra zima u Francuskoj uništila je skoro polovinu ozimih useva tako da će ta površina ponovo uzorati i zasejati. Vojna komanda je odobrila vojnicima pukova u unutrašnjosti osustvo od 30 dana da pomognu seljacima kod poljskih radova.

— У току ове године биће довршено у Румунији 78 силоса од којих ће 65 бити поред железничких станица а 13 у дунавским лукама. Трошкови изградње изнеће око 3,4 милијарде леја.

— У Италији на заседању Корпорације за воће и поврће решено је да се смањи број извозника како би се лакше спровела добра организација око извоза и како би се успоставила што боља веза између увозника и произвођача. Решено је такође да се одреде минималне цене за извоз.

— Швајцарска је успела благодарећи повећању сопствене производње да се скоро потпуно еманципује од иностранства у погледу подмирења потреба у месоу. Удео домаће производње у потрошњи меса износи 90,7%. У току 1939 године заклано је укупно 1,5 мил. грла од којих на увезену стоку отпада свега 23,4 хиљ. комада.

— У Немачкој се приступило повећању засејаних површина лана у Источној Крајини. У Штајерској и Корушкој повећаће се ове године засејана површина ланом на 1500 хектара што претставља двоструку површину према прошлој години.

— У последње време чине се код нас покушаји да се од бухачевог цвета отпочне са производњом течног екстракта који се много тражи у иностранству. Ова преграда би била врло важна за нашу земљу јер у колико се неки пут екстракт бухача не би извезао због рђавих при-

лика на тржишту, потрошио би се сав у земљи јер се он у екстракту употребљава у хигијенске и медицинске сврхе, у пољопривреди, у воћарству и виноградарству. На овај начин избегло би се велико лагеровање робе бухачевог цвета као што је то био случај последњих година због пада цена што је имало за последицу смањење засејане површине.

ИНДУСТРИЈА

— У Русији су успешно завршене probe sa novim »turbin-skim« spravama za duboka bušenja nafte. Sa njima je prošle godine izbušeno 21 hilj. dubinskih metara i postignuta brzina do 11,8 metara dubine na sat. Tvrdi se da su ove bušulice brže i sigurnije u radu nego američke sistem »Rotari« koje su do sada važile kao najbolje.

— Југоћелик подиже велику električnu centralu za svoj rudnik u Brezi. Centrala će biti moderno uređena i imaće kapacitet od 30 hilj. kilovata.

— У околини Чачка купила је Крањска индустријска дружба д. д. Јесенице велике терене магнезита. На њима она ће ускоро почети са подизањем индустрије за производњу магнезитног високо-ватроотпорног материјала потребног за конструисање Мартинових и других пећи за производњу челика. Исто ово друштво подиже у Јесеницама своју другу високу пећ за топљење гвоздене руде која ће прорадити у августу месецу.

— У С. А. Д. скочила је производња сировог гвожђа од 18.780 хиљ. тона у 1938 години на 31.550 хиљ. тона у 1939 години а производња сировог челика од 27.840 хиљ. на 45.770 хиљ. тона.

— У фабрици алуминијума у Лозовцу почеле су са радом 20 нових пећи које са већ инсталираним пећима

чине 56 пећи. Капацитет производње са овим новим инсталацијама повећао се за 30% тако да сада дневна производња износи преко 9 хиљ. кгр. алуминијума.

— Управа Јадранских бродоградилшта у Сплиту води преговоре са Југословенским челиком о испоруци потребних количина гвожђа, челика и другог материјала потребног за оправку и градњу нових бродова. Ако би преговори успели наша изградња бродова потпуно ће се еманциповати од иностранства.

— У Турској се подиже нова фабрика за прераду лана и кудеље у близини Кастамону-а. Машинска постројења за ову фабрику лиферије Италија.

ТРГОВИНА

— У С. А. Д. смањено се извоз нафтиних производа за 3,2% у периоду септембар—децембар 1939 године према истом периоду 1938 године. Иако се у први мах мислило да ће због рата у Европи доћи до великог повећања извоза десило се је супротно од овога у првом реду због ограничења цивилне потрошње у већини држава, због употребе бензина само за најнужније потребе и због тешкоћа услед рата око превоза ове робе преко Океана. У истом периоду извоз петролеја према Немачкој сасвим је изостао због блокаде. Према Канади, Јапану и Шведској он се знатно повећао. Производња нафтиних деривата већа је у 1939 г. него у 1938 за 6,3%.

— У Букурешту су основана два немачка друштва: „Солагра“ и „Данугран“ са задатком да извозе румунске пољопривредне производе. „Солагра“ располаже акциским капиталом од 10 мил. леја и има за циљ да се бави културом, куповином, продајом и извозом уљаних плодова. Друштво „Данугран“ је контролисано од извесног броја увозника цереалија из Хамбурга који имају највећи број акција и заинтересованих у капиталу Румуна и Немаца из Румуније. Ово друштво је основано са циљем да се бави трговином, прерадом и извозом цереалија, сточне хране и других земљорадничких производа.

— Румунски извоз стоке у 1939 години показује тежњу ка Немачкој и Протекторату. Тако, извоз свиња у Немачку је скочио на 98% према 96,8% у 1938 години; свежег меса на 91% према 71% и говеда на 51%. Карактеристично је повећање у тој години укупног румунског извоза свежег меса за 333% према 1938 години.

— У Данској се оснива централа за увоз и расподелу угља и кокса. Она ће стајати непосредно под контролом државе и финансираће се из доприноса увозника у сразмери са увезеним количинама.

— Румунски се увоз удвостручио за последњих 5 година. У 1935 години целокупан увоз износио је 10,8 милијарди леја а 1939 године 22,9 милијарди. До овако великог повећања дошло је због већег увоза по тонажи и због поскупљења увозних предмета. Вредност једне увезене тоне повећала се од 20,3 хиљ. на 31 хиљ. леја. Ово повећање је нарочито било значајно у поређењу са 1938 годином према којој се увоз у 1939 смањено за 82 хиљ. тона док се по вредности повећао за 4,1 милијарду леја.

— Руски трговински делегат понудио је Бугарској петролеум у замену за дуван. Због ове понуде почела је у Бугарској да скаче цена дувану.

— »Jugopromet«
zadruga za trgovinu s. o. j. u Zemunu pretvara se u akcionarsko društvo sa sedištem u Beogradu. Glavnica će iznositi 1 mil. din. Upis akcija 21 marta a prethodni zbor 22 marta o. g.

— На интервенцију министра трговине и индустрије приликом његовог бављења у Берлину, немачка влада је издала налог да се одмах отпочне са лифровањем нашој земљи 5 хиљ. тона челика и 3 хиљ. тона сировог гвожђа.

Испорука ће се извршити у 4 једнаке тромесечне рате. На ову испоруку Немачка се била обавезала још октобра месеца 1939 године.

ТРГОВИНСКА ПОЛИТИКА

— Немачка је поново затражила од Румуније да се повиси курс марке. Овај захтев Немачке дошао је због повишења цена у Румунији услед чега се извоз у Немачку не рентира румунским извозницима. Крајем децембра прошле године утврђен је био курс на 49 леја док је Немачка тражила да се подигне на 79 леја за једну марку. Приликом нових преговора вероватно је да ће Немачка поновити овај свој захтев.

ЈАВНЕ ФИНАНСИЈЕ

— Rumunska vlada podnela je parlamentu predlog budžeta za 1940/41. Rashodi iznose 35,4 milijardi leja za 3,3 milijarde više nego u sadašnjem. Radi pokrića povećanih rashoda zavedeni su novi porezi na dobit ratne industrije, trošarina na alkoholna pića, porez na luksuzne artikle i povećane stope postojećih poreza.

— Predlog budžeta Beogradske opštine za 1940/41 iznosi 424,5 mil. din., za 51 mil. više od sadašnjeg. Lični rashodi su povećani za 16,5 mil., a materijalni za 35,1 mil. Vanredni rashodi iznose 20 mil., za 600.000 manji od onih u sadašnjem budžetu. Predlog je uravnotežen. Predviđa se zavođenje prireza na neograđena zemljišta koji će iznositi 100% državnog neposrednog poreza.

— Za budžetsku 1940/41 godinu finansiranje državnih rashoda vršice se za prva 4 meseca pomoću dvanaestina usled čega je doneto rešenje da i finansijski zakon ostane na snazi sa izvesnim izmenama sve dok se budžetiranje bude vršilo dvanaestinama.

— »Hrvatski dnevnik«
raspravljajući sa »Trgovinskim glasnikom«
o budžetiranju Banovine Hrvatske između ostalog kaže i ovo: »Kakve će prihode imati Banovina Hrvatska to će zavisiti od finansiske nagodbe, ali svakako dolazi u obzir u prvom redu kao prihodi Banovine Hrvatske neposredni porezi, eventualno bez poreza na poslovni promet koji se plaća pri uvozu zajedno sa carinama. Dalje dolaze u obzir kao prihodi Banovine Hrvatske sve takse koje se ubiraju na području banovine, dok državnoj zajednici ostaju carine i prihodi od monopola, ali moglo bi se s pravom tražiti, zbog rdavog iskustva, da Banovina Hrvatska upravlja i monopolima«.

— У Бугарској влада намерава да заведе нове таксе на угаљ и то по 35 лева по тони мрког угља, 50 лева по тони каменог угља и 70 лева по тони кокса. Угаљ и кокс за државне потребе ослобођени су ове таксе као и угаљ који се извози за коксирање.

НОВЧАРСТВО

— Пошто је већи број предузећа навео као разлог да им није познато у чијим се рукама налазе акције, домаћих људи или странаца, с обзиром да акције гласе на доносиоца, девизна дирекција Народне банке упутила је један нов циркулар у коме тражи допунска обавештења о пријавама акциског капитала иностраног власништва. Сва предузећа која нису дала податке о пореклу и власништву свога капитала дужна су да то учине што пре. У случају када им није познато у чијим се рукама налазе акције добиће ове податке приликом исплате дивиденде од подносиоца купона за наплату.

— Девизни одбор донео је одлуку да се износи слободних девиза које према постојећим прописима извозници реализују у „трансферним“ динарима не морају спроводити преко берзе. Исто тако утврђено је да се обрачун туристичке марке врши по курсу од 14,80 динара за једну марку.

— На захтев девизне дирекције Народне банке сва домаћа акционарска друштва дужна су по одржавању годишњег збора акционара доставити Народној банци по један примерак годишњег извештаја са завршним рачуном. Молбе за трансфер дивиденде и тантијеме неће уопште бити узимане у обзир у колико овај извештај не буде достављен. Сва акционарска друштва дужна су да од подносиоца дивидендних купона прибаве следеће податке: 1) име, омицил и држављанство власника акције; 2) кад је власник дошао у посед акција односно када их је купио, са назнаком имена, адресе и држављанства лица или фирме од којих је купио; 3) део уплаћеног капитала који претставља власништва иностранца и 4) колико износи годишњи добитак по билансу а колико од тога има да се подели власницима акциског капитала, рашчлањено на домаће и стране акционаре.

— На Париској берзи скочили су у последње време стари руски папири. Тако Баку акције, које су нотиране у септембру 1939 године на 15 франака, скочиле су на преко 200 франака. Исто тако скочиле су и акције Грознија и Северног Кавказа. А као најинтересантнији скок сматра се да је имала 4% царска руска рента од номиналних 500 рубаља, коју нико није хтео купити по 2,5 франака у септембру, а која се сада продаје по 9 франака.

— *Zadružna gospodarska banka d. d. Ljubljana* otvorila је филијалу у Београду.

САОБРАЋАЈ

— Према завршеним преговорима о подели возног парка бивше Чехословачке Републике, Протекторату је припало 78,5% од целокупног возног парка а Словачкој 21,5%. Од овога свога дела Словачка има још да преда Мађарској 31,5%.

— Паробродско друштво „Југословенски лојд“ д. д. наручило је у Енглеској један велики брод од 9.300 тона који се већ у велико гради. На захтев друштва бродоградилнице ће овај брод испоручити тек по свршетку рата.

РАТ И ПРИВРЕДА

— Ових дана водила се у енглеском парламенту дискусија о резервима и производњи хране у земљи. Председник владе је тада изјавио да је стање резерви задовољјавajuће, пошто је довоз из прекоморских земаља и поред мина и подморница обезбеден. Резерве жита и брашна су сада веће него у почетку рата. Знатно се повећао увоз mesa. Сувог и конзервираног воћа има у изобилју, а исто тако и kitовог ulја за производњу margarina. Резервне stočne хране nisu правилно razdeljene у nekim krajevima и vlada се bavi mišlju да zavede racioniranje. Uvoz хране пре рата је био огroman, iznosio је скоро polovinu целокупног uvoza и да би се smanjiо mora се izvršiti najveća štednja. Ali се он neće smanjiti dok се не pojača proizvodnja у zemlji. Uzoravanje 2 mil. eкра (oko 800.000 ha) zemljišta је sastavni deo vladinog programa ograničenja uvoza да би се što više snaga oslobodilo за proizvodnju ratnog materijala.

— У Rumuniji су све fabrike gvožđa и čelika stavlјene под kontrolu ministarstva за naoružanje. Kako би се osiguraо prioritet proizvodnje onoga materijala koji је potreban за narodnu odbranу, preduzeća не smeju proizvoditi ni jednu drugu robu osim one koja је у jednoj specijalnoj listi objavljena. Stvarно danas сва rumunska industrija gvožđa radi samo за državne narudžbine.

— Уредба бр. 3 о ограничењу потрошње бензина у земљи није била дугог века и чим се појавила због сувише великог рационирања потрошње почела је да ствара велике штете привреди услед чега је министар трговине и индустрије сада прописао допуну ове уредбе према којој

Управа државних монопола (Одељење за течно гориво) на предлог једне специјалне комисије може да дозволи и већу потрошње бензина ако за то има пословног и социјалног оправдања.

— Измењен је програм јавних радова који су требали да се финансирају из 6% зајма за јавне радове и земаљску одбрану. Према овој измени у будуће ће се јавни радови финансирати из овога зајма изводити само у оквиру потреба народне одбране.

ПОЛОЖАЈ РАДНИКА

— Бан Вардарске бановине прописао је наредбу према којој се регулишу наднице неквалификованих радника. Ни један старији радник од 18 година у било којој привредној грани не може имати мању надницу од 2.80 динара по радном сату а испод 18 година 2.10 дин. по радном сату.

— На Сушаку су вођени преговори између бродовласника и морнара трговачке морнарице у циљу повишења плате. Пошто су бродовласници били вољни да даду једино повишицу на храну од 18 на 20 динара дневно, преговори су прекинати јер су поморци тражили да им се да повишица и на плату.

КОЊУНКТУРА

— Decembar 1939 bio је povoljniji за нашу privреду од onog 1938, što се vidi по porastу broја članova Suzora kojih је bilo 707.435, за 18.629 više, dok ih је prema novembru 1939 bilo manje за 18.629. Na područје banovine Hrvatske otpadalo је 32,36%, Dravske 15,59%, а на ostale 52,05%. Najveći porast prema 1938 zabeležen је kod visokih gradnja (за 5.290), metalne и mašinske industriје (за 4.670), hemiske (за 2.728), gradjenja železnica и puteva (за 2.187), industriје duvana (за 1.986), hrane и pića (за 1.093), kamena и zemlje (за 1.819), opštinskih poslova (за 1.796) и trgovine (за 1.755), а pad kod šumskopilanske (за 2.666), drvodelske и rezbarske (за 1.477), tekstilne industriје (за 1.268) и novčanih и osiguravajućih zavoda (за 1.000). Porast članova bio је kod Suzora у Beogradу (за 12.809), Ljubljani (за 1.618), Sušaku (за 1.129), Nišu (за 362), Subotici (за 98) и Skopiju (за 2), а pad kod onog у Karlovcu (за 604) и Petrovgradu (за 256). Prosečna obezbeđena nadnica porasla је prema 1938 за 0,86 din. на 24,71 din. а prema novembru pala за 0,02 din. Ukupna zarada је iznosila 436,99 mil. din. prema 457,36 mil. din. у novembru 1939 и 410,75 mil. у decembru 1938.

ИЗ ПОСЛОВНОГ СВЕТА

Зборови акционарских друштава

23 март — »Cereal eksport« а. д. Београд (vanredan).

27 март — Hotel »Sloboda« д. д. Сомбор (redovan).

28 март — Српска штедионика д. д. Госпић (redovan). — Хрватска католичка штедионика д. д. Nova Gradiška (redovan). — Ага Руше удружене југословенске tvornice acitilena и oksigena д. д. Руше (redovan).

29 март — Trgovačko-opskrbno д. д. Загреб (redovan).

30 март — Samoborska štediona Samobor (redovan). — Konzum д. д. за promet с robom Загреб (redovan). — Zадружна gospodarska banka д. д. Ljubljana (redovan). — Mariborska pučka banka д. д. Maribor (redovan). — Zemunska štedionica а. д. Zemun (redovan). — S. H. Guttmanн д. д. Belišće (redovan). — Prva hrvatska štedionica Загреб (redovan). — Štedionica д. д. Orahoviца (redovan). — Dr. A. Wandar д. д. tvornica farmaceutskih и distetičkih preparata Загреб (redovan).

31 март — Uglјeničko društvo »Mont Promina« д. д. Siverić (redovan). — Mlin на valjke д. д. Starčevo (redovan). — Ratarska banka д. д. Mol (redovan). — Daljska štedionica

d. d. Dalj (redovan). — Srpska štedionica d. d. Kostajnica (redovan).

1 april — Radio Zagreb d. d. Zagreb (redovan).

3 april — J. B. Urlich d. d. Zagreb (redovan).

6 april — Hrvatska štedionica d. d. Podr. Slatina (redovan).

7 april — Velikokikindska centralna štedionica d. d. Vel. Kikinda (redovan). — Kreditna banka d. d. Stara Pazova (redovan).

8 april — Srpski kreditni zavod d. d. Belovar (redovan).

10 april — Bosanska industrijska i trg. banka a. d. Beograd (redovan).

13 april — Ciklon a. d. za hemiske i tehničke proizvode Beograd (redovan).

14 april — Beogradska komisiona banka (vanredan). — Prometno društvo »Selo« d. d. Beograd (redovan). — Vranjsko električno društvo a. d. Vranje (redovan). — Timočka sreska banka Andrejevac (redovan). — Brzopalanačka banka a. d. Brza Palanka (redovan). — Jagodinska kreditna banka Jagodina (redovan). — Šumadijska kreditna banka a. d. Aranđelovac (redovan). — Vrnjačka privredna banka a. d. Vrnjačka banja (redovan).

15 april — Izvozna banka a. d. Beograd (vanredan). — Magnezit Šumadija a. d. Beograd (redovan).

16 april — Akcionarsko društvo »Rudna glava« a. d. Beograd (vanredan).

18 april — »Kali« trgovačko a. d. Beograd (redovan). — »Gradevina« jugoslovensko građevinsko a. d. Beograd (redovan). — Beogradska založna banka a. d. (redovan).

19 april — Sanatorium »Avala« a. d. Beograd (redovan). — Jugogren a. d. Beograd (redovan). — Domovina a. d. Beograd (vanredan). — Rudarsko društvo »Kalna« a. d. Beograd (redovan).

20 april — »Rosija-Fonsier« društvo za osiguranje i reosiguranje Beograd (redovan). — »Relais« elektrotehnička fabrika a. d. Beograd (redovan). — »Jasenica« a. d. Beograd (redovan). — Poslovni zavod Beograd (redovan). — Užička fabrika oružja i municije a. d. Užice (redovan). — Banka Slavija a. d. Beograd (redovan). — Livnica i mašinska fabrika »Jug« a. d. Beograd (redovan). — Jugoslovensko a. d. za izvoz kamilice Beograd (redovan). — Ta-ta a. d. Beograd (redovan). — Narodno blagostanje a. d. Beograd (redovan).

21 april — Lapovska kreditna banka Lapovo (redovan). — Bregalnička banka a. d. Štip (redovan). — Prokupačka banka Prokuplje (redovan). — Čupriska štedionica Čuprija (redovan). — Industriska banka a. d. Beograd (redovan). — Domus a. d. Beograd (redovan). — Ključka banka a. d. Kladovo (redovan). — Krajinska kreditna zemljoradnička banka Negotin (redovan). — Studenička banka a. d. Raška (redovan). — Bačkopotiska kreditna banka d. d. Stari Bečej (redovan). — Balkan oil kompanija a. d. Beograd (redovan). — Grafičko preduzeće »Prosveta« a. d. Beograd (redovan). — Homoljska privredna banka a. d. Žagubica (redovan). — Leskovačka zadruga a. d. Leskovac (redovan). — Jugoslovensko azbest a. d. Beograd (redovan). — Vučitrnska kreditna banka Vučitrn (redovan). — Međunarodno privredno a. d. za trgovinu i industriju Beograd (redovan). — Kovnica a. d. Beograd (redovan). — Predović a. d. Beograd (redovan).

23 april — Planinska privredna banka a. d. Pradejan (redovan). — Poslovna banka Beograd (redovan). — Akcionarsko društvo kanal Kralja Petra I Beograd (redovan). — Fabrika aluminijuma a. d. Beograd (redovan).

24 april — Sanatorium Dr. Živković a. d. Beograd (redovan). — Prva srpska fabrika aeroplana Živojin Rogožarski a. d. Beograd (redovan). — Prva bosanska asfaltna industrija a. d. Beograd (redovan).

25 april — Tehničko preduzeće »Labor« a. d. Beograd (redovan).

28 april — Varoško jedno lekovito kupatilo i mineralnih voda d. d. Novi Sad (redovan). — Domovinska industrija za pletenu i vezenu robu »Dom« a. d. Beograd (redovan).

29 april — Rekovačka privredna banka Rekovac (redovan).

30 april — »Vis« trgovačko i ugostiteljsko a. d. Beograd (redovan). — Zemljoradnički kreditni zavod »Tamovac« Ub (redovan).

Trgovački registar

»Centrokoop« a. d. Beograd, upis članova upravnog odbora g.g.: Dr. Karla Šnajdera, Dr. Špira Solda, Žarka Đorđevića i Dragana Milićevića. — »Podunavsko d. d. ugljena« Beograd, upis članova upravnog odbora g.g.: Velje Dimitrijevića, Milana R. Radovića i Ante Grgića. — Činovnička banka Beograd, upis člana upravnog odbora g. Dr. Stevana Sagodina.

BIBLIOGRAFIJA

Dr. ing. Karlo Šoštarić-Pisarčić: Problem poljoprivrednih strojeva i umjetnih gnojiva u našem seljačkom gospodarstvu. Izdanje Zavoda za proučavanje seljačkog i narodnog gospodarstva »Gospodarske sloge« u Zagrebu 1940 sa predgovorom Dr. R. Bičanića. U knjizi se daje pregled sadašnje upotrebe poljoprivrednih sprava i veštačkog đubriva u upoređenju sa naprednim zemljama sa mnogo statističkih podataka.

GARGOYLE
MAZIVA

Сваки напредак у производњи и употреби, све знање и сва искуства, што су их од године 1866 стекли специјалисти наше организације која обухвата цео свет, примењују се код фабрикације
наших

GARGOYLE
MAZIVA

и дају им онај квалитет, који гарантује сигуран и економичан погон.

Jugoslovenska
STANDARD — VACUUM
Oil Company d. d.
ЗАГРЕБ БЕОГРАД

КОНЈУНКТУРА

STANJE NARODNE BANKE NA DAN 15 MARTA 1940 GOD.

U aktivi Narodne banke nije bilo velikih promena kakve su bile u nizu poslednjih nekoliko nedelja. Eskont bonova narodne odbrane povećao za 38 miliona na 1,712 miliona, a kao i obično zajmovi po eskontu smanjeni su ovog puta za 15,9 mil. na 1,718, i može se reći da su se izveštajne nedelje ove dve pozicije izravnale. Razna aktiva smanjena je za 38,4 mil. Pošto je održan zbor akcionara, iskazane su sada dotacije fondova i to rezervnom fondu 16,0 mil. koji se tim povećava na 247,1 mil., a ostalim fondovima ukupno 2,9 mil. Zlato u kasama poraslo je za 1,5 mil., a devize koje ne ulaze u podlogu za 6,6 mil. na 909,0 mil. Stok kovanog novca povećao se za 31,2 mil. na 520,7 mil.

Стање Народне банке (у мил. дин.)

А К Т И В А	31-XII 1937	31-XII 1938	31-XII 1939	8-III 1940	15 III 1940
Подлога					
злато у касама — —	1.706,2	1.898,8	1.977,6	2.021,9	2.023,5
злато на страни — —	7,5	10,8	10,7	13,3	13,3
Укупно — — —	1.713,7	1.909,6	1.988,4	2.035,3	2.036,8
Девизе које не улазе у подлогу — — — —	453,2	643,5	731,0	902,4	909,0
Кован новац: у никлу и сребру — —	360,0	330,0	317,5	489,5	520,7
Займови:					
на менице — — — —	1.400,5	1.707,7	2.085,2	1.734,3	1.718,4
на хартије од вредн. — —	263,0	63,6	138,0	73,1	71,5
Укупно — — — —	1.662,5	1.771,3	2.223,3	1.807,5	1.789,9
Хартије од вредности — —	198,1	258,6	408,3	403,8	403,7
Ранији аванси држави — —	1.638,2	1.627,8	1.633,2	1.633,6	1.633,6
Привремени аванси Глав. Држ. Благајни — — — —	600,0	600,0	600,0	600,0	600,0
М. Ф. по Ур. од 24-VIII и 16-IX 1939 — — — —			834,1	839,4	839,4
Есконт бонова Нар. одб. — — — —			558,0	1.674,0	1.712,0
Вредности рез. фонда — — — —	165,8	223,5	233,0	231,0	247,1
Вредности ост. фондова — — — —	29,5	33,7	37,8	37,7	40,7
Непокрет., завод за израду новч. и намештај — — — —	160,4	185,1	175,0	182,5	183,5
Разна актива — — — —	2.037,2	2.147,5	2.583,3	2.220,6	2.182,2
П А С И В А					
Капитал — — — —	180,0	180,0	180,0	180,0	180,0
Резервни фонд — — — —	200,0	236,7	247,7	248,6	249,6
Остали фондови — — — —	34,1	37,5	39,6	41,3	42,0
Новчанице у оптицају — — — —	5.358,7	6.920,7	9.697,8	10.205,0	10.179,3
Обавезе по виђењу:					
потраживање Државе — — — —	17,8	33,1	52,5	79,0	99,7
жиро-рачуни — — — —	1.433,0	1.080,0	899,0	914,6	1.088,0
разни рачуни — — — —	1.047,7	980,1	766,5	934,4	843,5
Укупно — — — —	2.499,7	2.093,2	1.718,1	1.928,1	1.961,4
Обавезе са роком — — — —	50,0	30,0	100,0	100,0	100,0
Разна пасива — — — —	363,3	232,7	339,9	354,6	386,8
Оптицај и обав. по виђ. — — — —	8.291,3	9.014,0	11.416,0	12.133,1	12.140,7
Укупна подлога:					
+ 28,5% прим. — — — —	2.202,1	2.453,9	3.181,5	3.256,5	3.259,0
зл. у кас. 28,5% прим. — — — —	2.102,5	2.440,0	3.161,2	3.235,1	3.237,6
укупно покриће — — — —	265,4%	272,2%	278,6%	268,3%	268,4%
покриће у злату — — — —	264,4%	270,6%	277,1%	266,6%	266,6%

U pojedinim pozicijama pasive veće su promene kod obaveza po videnju. Potraživanje države poraslo je za 20,7 mil. žiro-računi za 103,6 mil. a razni računi pali su za 90,9 mil., tako da su obaveze ukupno porasle za 33,2 mil. Razna pasiva povećala se za 32,1 mil. Opticaј novčanica smanjio se za 25,7 mil. na 10,179 mil., a opticaј i obaveze po videnju zajedno porasli su za 7,6 mil.

Beogradska berza

Izveštajna nedelja od 15-III—21-III 1940

EFEKTNO TRŽIŠTE

Možda nijedna nauka nije toliko napredovala poslednjih dvadeset godina, kao ona o ratnim finansijama. Ona je uspešla da sve one nepovoljne pojave koje su se smatrale za nerazdvojno vezane za rat, ukloni ili ih zameni povoljnim. Jedna od tih tekovina nauke o finansiranju rata je i dirigovanje nacionalnom štednjom. Neverovatno je to u kojoj je meri na primer Engleska uspešla da poboljša stanje na efektivnom tržištu za vreme samoga rata, i to kao što je ovaj, čija je glavna karakteristika ogromno koštanje. Naši čitaoci se sećaju da je još pre rata, u doba velikih ratnih opasnosti, u toku 1939 god. Engleska berza uvela minimalne kurseve za državne hartije od vrednosti. Ispod tih kurseva nije se moglo trgovati tim papirima. Ove nedelje je londonska berza izvršila reviziju minimalnih kurseva i znatno ih popela. Tako je na primer kurs troprocentnog ratnog zajma (iz Svetskog rata) imao svoj minimum 88,50. Nov minimum iznosi 95. Ali ni to nije sve. U prošli petak taj je papir notirao 99¼. U sred rata Engleska je uspešla da stari zajam od 4,50% konvertuje u dva i po procentni zajam. To je ogromno smanjenje kamatne stope, međutim kurs nije ni najmanje pao.

Kad smo mi predlagali minimalne cene na beogradskoj berzi dočekani smo bili sa skepticizmom. S nekih strana čak je kazano da su minimalni kursevi u isto vreme i maksimalni. Evo jednoga dokaza, koji bje u glavu, da minimalni kursevi nisu i maksimalni. Naprotiv, minimalan je ostao na 88,50 dok je poslednji kurs skočio za preko 13%. Engleska čiji veliki deo nacionalnog bogatstva leži u hartijama od vrednosti mogla je da praktikuje minimalne kurseve za državne zajmove u doba velike političke krize. A Jugoslavija to ne može. To je ispod njezinog dostojanstva.

Koliko je međutim bila »pametna« naša mera da pustimo da se kursevi srozavaju iz dana u dan za vreme septembarske krize najbolje pokazuje upoređenje današnjeg stanja na efektivnom tržištu u Engleskoj i kod nas. U Engleskoj su za mesec i po dana upisana tri nova državna zajma, u ukupnom iznosu od 8,5 milijardi dinara. Te ogromne iznose progutalo je efektivno tržište za mesec dana! Kod nas, međutim, nikad nije bila tražnja ovako mrtva kao posle septembarske krize. Kad se čovek udubi u naše prilike na efektivnom tržištu, susreće probleme koji su gotovo nepoznati u istoriji efektivnog tržišta u opšte. Nikad kod nas obilnost kapitala nije bila tako velika kao poslednjih meseca. Taj kapital nije otišao u posao ni investicije, na protiv on je u gotovini. Taj kapital je došao delom od povećanja opticaја, a delom isplatom kupona, koja je počela februara meseca. Više je no interesantno i vrlo zagonetno, da je vrlo mali deo naplaćenih kupona otišao u papire sa kojih su skinuti kuponi. Bog će znati kud se skita taj kapital. Ali svakako za efekte se ne interesuje.

Ali dok s jedne strane postoji toliko bekstvo novog kapitala od papira, dotle imamo s druge strane neverovatnu pojavu, da kapital uloženi u papire uopšte ne izlazi iz njih. Jer ne samo da nema nikakve tražnje već nema ni ponude. Koliko svet grčevito drži papire koje je nekada kupio najbolje pokazuje obrt na berzi, koji je stalno u jednom obimu nečuvano malom.

	15-III—21-III	8-III—14-III
2½% Ratna šteta	1.219	958
2½% Ratna šteta, termin	—	43
4% Agrarci 1921	32	9
4% Agrarci 1934	63	—
6% Begluci	207	242
6% Dalmatinci	930	418
6% Šumski agrar	109	103
7% Investicioni	27	2
7% Stabilizacioni	—	122
7% Bler	290	125
8% Bler	180	—
7% Seligman	—	—
Narodna banka	1.070	220
Pab	312	40
Ukupno	4.439	2.282

U ovoj nedelji bio je obrt 4,4 miliona dinara prema 2,2 Udvostručio se! Ali to ne znači nikakvo oživljenje posla. Ta periodična povećanja dolaze kao posledica izuzetnih prilika kod pojedinih papira. Upadno je da povećanje imamo samo kod onih papira koji pokazuju i veliki skok kurseva. To su Narodna banka, dolariski papiri i Ratna šteta. Pored toga imamo i vrlo veliko povećanje i kod Dalmatinaca, kod Narodne banke imamo fantastičan skok kursa kao što pokazuje donja ruka dala skoro milion dinara. Imamo takođe porast obrta. Zatim imamo skok kursa kod Ratne štete i opšte vrlo čvrstu tendenciju. Čak ne bi bilo ni porasta u obrtu, da nije jedna ruka dala skoro milion dinara. Imamo takođe porast obrta kod obadva Blera i ovo je došlo usled ogromnog skoka kurseva. 7% se traži po 93, a 8% po 101.50. Povećanje kod Dalmatinaca međutim dolazi otuda što izgleda ima ponova nove produkcije. Kod ostalih papira, kod kojih kupci nisu hteli da odobre veće kurseve, nije bilo ni većeg obrta. U stvari svi su papiri u napredovanju, samo neki više, a neki manje. Najsporije napreduju Dalmatinci zbog toga što ima nešto nove proizvodnje. Begluci su već razređeni i verovatno će skakati i dalje. Šumski agrar interesantan je zbog toga što su sitni komadi, za koje do skora niko nije hteo ni da čuje, počeli da se traže u stalnom povećanju kursa. Od 66,50 dostigli su do 68 najsitniji, srednji idu do 71, a krupni se traže po 73.

	14-III	15-III	18-III	19-III	20-III	21-III
2½% Ratna št.	431.50	430.75	433.—	433.50	434.—	434.—
2½% Rat. št., ter.	—	—	—	—	—	—
4% Agrar. 1921	—	—	53.50	—	—	—
4% Agrar. 1934	—	—	—	—	51.—	—
6% Begluci	—	77.50	77.50	—	—	—
6% Begluci ter.	—	—	—	—	—	—
6% Dalmatinci	71.50	71.50	71.75	70.50	71.65	71.68
6% Dalmat., t.	—	—	—	—	—	—
7% Investicioni	—	100.—	—	—	—	—
7% Stabilizac.	—	—	—	—	—	—
7% Seligman	—	—	—	—	—	—
7% Bler	—	—	—	93.—	—	93.—
8% Bler	—	100.—	—	—	—	101.50
6% Šum. agr. s. 67½	—	—	68.—	—	—	—
6% Š. agr. sr.	—	—	—	70.—	—	71.—

6% Š. agr. kr.	—	—	—	—	—	73.—
Pab sitni	190.—	188.—	—	—	—	—
Pab srednji	—	191.50	—	—	—	—
Pab krupni	—	193.—	195.50	196.—	—	—
Narodna banka	7.520.—	—	—	7.800.—	7.787.—	7.800.—
4% Renta 1895	—	—	—	—	—	—
Loz crvenog krsta	—	—	—	—	—	—
Duvanski loz	—	—	—	—	—	—

Ako berzu u prošloj nedelji hoćemo da opišemo po njezinoj atmosferi onda možemo reći da je ona neobično povoljna. Mi smo prošlonedeljni izveštaj završili prognozom da će kursevi i dalje da skaču, naročito kod Ratne štete. I pogodili smo. Isto tako završavamo ovaj izveštaj uverenjem da će kursevi i dalje da skaču.

DEVIZNO TRŽIŠTE

Na drugom mestu u ovom broju izneli smo razloge koji su doveli do pada slobodne funte sterlinga i francuskog franka u svetu, pa i kod nas. U toku nedelje funta se bila malo oporavila, ali poslednjeg dana kurs se ponovo spustio na najniži nivo kao u početku nedelje. Belgijski franak i dalje skače kao i prethodne nedelje, dok ostale slobodne valute imaju čvrst kurs. Od klirinških valuta nemačka marka u promptu ima nepromenjen kurs, ali u terminu kurs joj je nešto viši, ultimo april 1485. Grčkim bonovima kurs se oporavio posle pada na 31,75, a kod bugarskih dinara stara je tendencija da im kurs skoči i iznosi već 98.

Slobodno tržište

	15-III	28,5%	18-III	19-III	20-III	21-III
London	204.33	165.70	205.07	207.54	206.43	204.39
Pariz	115,67	93,80	116,16	117,52	116,96	115,85
Njujork	55,—	44,50	55,—	55,—	55,—	55,—
Ženeva	1233,18	1000,—	1233,18	1233,18	1233,18	1233,18
Amsterdam	2920,78	2368,50	2920,78	2921,40	2920,78	2919,50
Brisel	933,51	757,—	934,44	934,75	935,36	937,40

Privatni kliring

Berlin	1480,—	—	1480,—	1480,—	1480,—	1480,—
Berlin, ter. 1482½	—	—	—	1485,—	—	1485,—
Grčki bon.	30,25	—	30,82	31,—	31,75	31,75
Sofija	98,—	—	—	98,—	98,—	98,—
Milano	236,30	—	236,30	236,30	236,30	236,30

Obrt je ove nedelje bio mnogo življi ne toliko po iznosu, nego po raznovrsnosti valuta u kojima je rađeno. Obrt iznosi 38,034 mil., nešto manje nego prethodne nedelje, 38,8 mil., ali zato rađeno je osim u klirinškim i u gotovo svim slobodnim valutama zapadnih i severnih evropskih zemalja. U markama obrt iznosi 20,142 hilj., dolarima 13,411 hilj., grčkim bonovima 1346, bugarskim dinarima 498 hilj., funtama 330 hilj., švajcarskim francima 1812, francuskim francima 8 hilj., belgiskim francima 209, holandskim forintama 186 hilj., švedskim krunama 80 hilj. i norveškim krunama 12 hilj. Za naše devizno tržište, na kome se mesecima već radi samo u dolaru od slobodnih valuta, ovo je čitav doživljaj. I ove nedelje podmireno je svega 15—25% tražnje.

ТРГОВАЧКО ОБАВЕШТАЈНИ ЗАВОД А. Д.

ПРЕБЕ

DUN-SCHIMMELPFENG

НАЈВЕЋА ИЗВЕШТАЈНА ОРГАНИЗАЦИЈА

БЕОГРАД

ЗАГРЕБ

Кнез Михајлова 39.

Бериславићева 7.

Робно тржиште

Пшеница. — На прекоморским берзама ни у овој недељи није било никаквих нарочитих промена. Курсеви су били изложени приличним флукуацијама; тешко се дуже одржавао и најмањи пораст, после сваког пораста следовало је опадање тј. враћање на стари ниво. Као што смо у ранијим извештајима истакли оваквом кретању и стању курсева главни разлог су веома високи поморски фрахтови и осигурање. Али ако високи подвозни ставови не дозвољавају да цене крену одлучно напред исто тако нема разлога ни да цене падну. У прекоморским земљама које данас једине располажу великим извозним вишцима понуда је врло умерена. Фармери у С. А. Д. и Канади чекају да виде како су презимели усеви. Сем тога у С. А. Д. било је и приличних штета, а углавном фармери верују да ће претстојећа жетва у Европи бити знатно мања од прошлогодишње те да ће Европа имати већу увозну потребу односно да ће они своје залихе моћи уновчити по повољнијим ценама од данашњих.

Извештаји Међународног пољопривредног института у Риму о стању усева у појединим земљама нису најповољнији. У Европи је пре свега с јесени мање засејано, а оштра и дуготрајна зима у многим крајевима нанела је велике штете усевама. Велико је питање колико ће поједине земље успети да пролећном сетвом надокнаде мањкове јесење сетве.

У Мађарској услед великог извоза магацини пшенице прилично су испражњени. Понуда је постала врло мала и млинови све теже долазе до потребних количина упркос томе што је влада укинула наредбу о еозинирању пшенице и продаји ове као сточне хране. Цене на слободном тржишту прешле су интервенционе и имају тенденцију даљег пораста.

Термиски курсеви на берзама средином недеље били су следећи:

	V	VII	IX-X
Винипег центи бушел	90	91 $\frac{1}{8}$	92 $\frac{3}{8}$
Чикаго центи бушел	105 $\frac{7}{8}$	104	103
Б. Аирес пезоса кв.	7,54	7,88	—
Ротердам хол. фор. кв.	10,05	9,95	9,85

Домаће тржиште опет је у знаку хосе. Рђаво време утицало је да је са тржишта nestало и оно мало понуде, а у међувремену јавила се тражња млинова који су, уверени да Уред за контролу цена неће још дуже времена почети да функционише, опет почели да траже веће количине. Сем тога, било је нешто тражње пшенице и за пасивне крајеве. Цена на Тиси скочила је на 210—212, за србијанску главна пруга на 200 дин. Бачка—Банат нотирају 197—205 дин. Пшеница провенијенције Тиса за мај месец рађена је у термину по дин. 220.

Извозни паритет према цени за ефективну робу у Ротердаму средином недеље био је дин. 104—106 база Новисад.

Кукуруз. — И на тржишту кукуруза у прекоморским земљама није било никаквих промена; тенденција је оста-

ла стална, курсеви су нешто осетније флукуирали, али су пер салдо задржали прошлонедељни ниво. Чикаго за мај нотирао је 56 $\frac{3}{4}$ центи за бушел, а Буенос Аирес за април 4,76 пезоса за квинтал. Услед велике бербе у Аргентини и очекивања великих тешкоћа са пласманом односно извозом тако велике количине влада је одлучила да преко Националне банке даје произвођачима уз посебне повољне услове кредит од 1,20 пез. за мтц. У Румунији кукуруз је скочио на 420 леја за 100 кгр.

На домаћем тржишту влада незапамћена хоса. Цене за повремено суви кукуруз средином недеље скочиле су на дин. 163—166 дин. према утоварним станицама. У дефицитарним подручјима кукуруз се плаћа већ до 200 дин. Термин мај рађен је по 170, али нема понуде. Упућени кругови рачунају да ће цена кукуруза расти и даље и да ускоро можемо имати цену од 180 дин. ако не и више. Факат је да код произвођача има релативно мало робе. А исто тако нису бог зна како велике ни залихе друге руке, али и уколико их има она их држи чврсто очекујући даљи пораст цене.

Стока. — У вези са великим извозом ранијих месеци и садашњом скупоћом кукуруза на тржишту стоке влада врло чврста тенденција; робе има све мање како за извоз тако и за унутрашњи конзум па се предвиђа скори даљи и то знатни пораст цена. Прошле недеље у Протекторат је извезено 10 ваг. свиња уместо 30, а у Немачку 28 уместо 70 вагона. Свиње су ове недеље плаћане: дебеле 11.50 до 12.50 дин., лакше 10.50—11.50 дин. Говеда прима, којих уосталом има врло мало, рађена су по 7.50 до 8, остала 6—7 дин. Завод још увек плаћа маст франко југословенско-немачка граница 18.15 дин. На велико маст је у овој недељи скочила за 1 дин. по кгр., са 16.30 на 17—17.50 динара.

Београдски месари споразумно од 20 о. м. повећали су цене својим производима које упоређене са ценама у септембру месецу изгледају овако (дин. за кг.):

	Септембар	Сада	+ %
Говеђина	10	16	60,0
Свињетина	16	20	25,0
Телетина	18	26	44,0
Маст	16	22	37,0
Слатина	13	20	54,0
Сало	15	20	33,0

Сировине. — Ситуација на тржиштима сировина је непромењена и курсеви су углавном постојани. Калај у Лондону нотира 258 фст за тону. Памук у Њујорку има нешто лабавију тенденцију и цена је пала испод 11 центи за либру.

Читајте наше Анализе биланса

Англо-Праго Банка, Праг Филијала у БЕОГРАДУ — Пошт. фах 17.

Рачун Поштанске штедионице, Београд 51005.

Телефон 23402, 23403, 23404, 23405, 23406.

Прима улоге на штедњу по најповољнијој камати. Врши све банкарске послове у земљи и иностранству Издаје сефове под закуп.

ДРЖАВНА ХИПОТЕКАРНА БАНКА

КРАЉЕВИНЕ ЈУГОСЛАВИЈЕ

Основана 1862 год. (ПРЕЂЕ УПРАВА ФОНДОВА) Основана 1862 год.

ЦЕНТРАЛА У БЕОГРАДУ

ГЛАВНИ ФИЛИЈАЛИ:

Загреб, Љубљана, Цетиње, Сарајево, Сплит, Скопље, Ниш, Нови Сад, Бања Лука и Земун.

ФИЛИЈАЛИ:

Крагујевац, Петровград и Ваљево.

АГЕНЦИЈЕ:

Чзчак, Битољ, Пријепоље и Панчево.

ГЛАВНИ ПОСЛОВИ БАНЧИНИ:

Рукује свима државним и јавним фондовима, пупилним, депозитним и црквеним капиталима, манастирским, општинским и задужбинским новцем и т. д. — Емитује обвезнице и заложнице. — Прима улоге на штедњу. — Одобрава зајмове на непокретности, а општинама и самоуправним телима на прирез и приход. — Финансира водне задруге. — Есконтује менице новчаних завода. — Ломбардује државне хартије од вредности, акције Народне Банке и Привилеговане Аграрне Банке и благајничке записе Министарства финансија. — Есконтује наредне купоне са својих заложница доларске емисије (Селигман) које су нострификоване у Краљевини.

За све банчине обавезе јамчи држава.

За сва обавештења обратити се на адресу:

Државна хипотекарна банка Београд
или њеним филијалама.